

Антоненко В.Г.

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

РОЛЬ И МЕСТО ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ГЛОБАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКЕ

Аннотация

Формирование новой экономической парадигмы развития мирового общества базируется на закономерности растущего использования информационного ресурса как доминирующей составляющей экономической деятельности, что приводит к бурному развитию международной сферы обмена информацией – глобального информационного рынка. В статье рассмотрены основные системообразующие факторы информационной экономики. Определены приоритетные направления ее развития. Указаны роль и место информационных технологий в современной глобальной экономической системе. Определено положительное влияние в результате интенсификации развития информатизации на глобальную социально – экономическую сферу.

Ключевые слова: информационные технологии, информационная экономика, эффективность, телекоммуникации, интеллектуальная собственность.

Antonenko V.G.

Kharkiv National University V.N. Karazin

THE ROLE AND PLACE OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE GLOBAL ECONOMY

Summary

Formation of a new economic paradigm of the global society based on patterns of increased use information resource as the dominant component of economic activity, which leads to the rapid development of the international scope of information exchange – the global information market. The article describes the main factors creating systems information economy. Priority directions of its development. These role and place of information technology in today's global economic system.

Keywords: information technologies, information economy, efficiency, telecommunications, intellectual property.

УДК 336.71

ФОРМУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНОЮ БАЗОЮ БАНКІВ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЛІКВІДНІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Белікова Т.В., Хіжняк О.С., Лубяникова В.В.

Харківський національний університет будівництва та архітектури

У статті проведено аналіз сучасного стану депозитної бази комерційних банків та перспектив зміни її структури в майбутньому як основного джерела ліквідності, а також визначено основні причини погіршення структури позичених коштів як фактора впливу на ліквідність комерційних банків. Проаналізовано депозити та кредити резидентів за строками. Проведено аналіз обсягів депозитів резидентів в національній та іноземній валютах за строками погашення. Досліджено тенденції зміни обсягів депозитної бази в умовах економічної та політичної кризи та вплив її на ліквідність банківської системи України. Виділено фактори забезпечення стабільності депозитної бази як чинника впливу на рівень ліквідності банківських установ.

Ключові слова: банк, депозитна база, кредити, ліквідність, нормативи ліквідності.

Постановка проблеми. Для ефективно роботи банківської установи необхідно забезпечення постійного виконання обов'язкових економічних нормативів, а також необхідного високого рівня надійності при мінімальному ризику здійснюваних операцій.

Для виконання цих операцій банки використовують кошти фізичних і юридичних осіб, які залучають під встановлену процентну ставку. Від

якості залучених коштів та рівня ризикованості активних операцій залежить ліквідність банківської установи. А нестабільний стан окремого фінансового інституту може негативно вплинути на грошово-кредитну систему всієї країни.

Станом на 1 вересня 2015 р. в стадії ліквідації знаходяться 55 банків [1]. З працюючих 86 банківських установ лише 58 на цю дату є прибутковими. Загальний фінансовий результат за всіма бан-

ками України складає збиток в 95463,271 млн. грн. [2], що є дуже небезпечним для банківської діяльності країни. Тому стабілізація роботи банків завдяки побудові оптимальної структури активів і пасивів, що повинно сприяти досягненню достатнього рівня ліквідності, є надзвичайно актуальною та необхідною задачею в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема управління ресурсною базою комерційних банків займається багато вітчизняних та зарубіжних науковців. Серед них такі відомі вчені, як О. Д. Василик, К. Є. Раєвський, О. І. Лаврушин, О. В. Васюренко, О. В. Дзюблюк, О. Д. Заруби, А. М. Мороз, М. І. Савлук та ін. У їх працях ґрунтовно розглянуті питання формування ресурсної бази комерційних банків, а також різноманітні аспекти управління нею. Проте постійні зміни в сучасній економіці вимагають новітніх досліджень в цій сфері.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Перспективами подальших досліджень у даному напрямі є визначення умов, за яких може бути досягнуто оптимальної структури депозитної бази українських банків як фактора забезпечення достатнього рівня їхньої ліквідності.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є аналіз сучасного стану депозитної бази комерційних банків та перспектив зміни її структури в майбутньому як основного джерела ліквідності, а також визначення основних причин погіршення структури позичених коштів як фактора впливу на ліквідність комерційних банків.

Виклад основного матеріалу. Комерційному банку необхідно здійснювати постійне управління його пасивними операціями. Досконале й ефективне управління ресурсною базою дає можливість одночасно здійснювати прибуткові активні операції та мати достатній рівень ліквідності. Ці фактори позитивно впливають на надійність банку, конкурентоспроможність та його стабільну роботу в довгостроковому періоді.

Напрями управління ресурсами, яке відбувається на рівні комерційного банку: комерційні банки повинні виконувати вимоги НБУ щодо встановлених економічних нормативів, повинні дотримуватися збалансованості активів та пасивів за строками, банку потрібно слідкувати за якістю своїх активів та депозитів, банки повинні вживати заходів стимулювання залучення вкладів і їх збереження, враховуючи якість обслуговування клієнтів, кваліфікацію персоналу банку та відсоток за вкладами [3].

У структурі пасивів комерційного банку основну частку складають строкові депозити фізичних та юридичних осіб, депозити до запитання, кошти інших банків або інвесторів (облігації власної емісії). Ці кошти у певний строк банку потрібно повертати з врахуванням плати за користування ними, що зумовлює важливість управління ліквідністю вкладених в банк коштів.

Ефективне управління депозитним портфелем є одним з найпріоритетніших напрямків діяльності комерційних банків, оскільки від формування оптимальної структури депозитної бази залежить ефективність діяльності банківської установи. Перевищення частки депозитів строком до одного року значно погіршує структуру депозитної бази, оскільки збільшується ризик

втрати ліквідності та гальмується довгострокове кредитування, що негативно позначається на ефективності діяльності окремого банку та впливає на розвиток економіки країни в цілому.

Проте збільшення стабільної частки депозитів позитивно впливає на ліквідність банківської установи, оскільки зменшує попит банку на ліквідні кошти. Найбільш стабільними депозитами є депозити на вимогу. Це відбувається завдяки низькій залежності їх величини від процентної ставки за вкладеними в банк коштами. Крім того, вони є найбільш дешевими, що є фактором впливу на підвищення прибутковості банку. Однак значна їх частка може знизити ліквідність банку.

Таким чином, при аналізі структури зобов'язань банку потрібно враховувати строки депозитних вкладень. Депозити резидентів за строками погашення за даними НБУ [4] наведено на рис. 1.

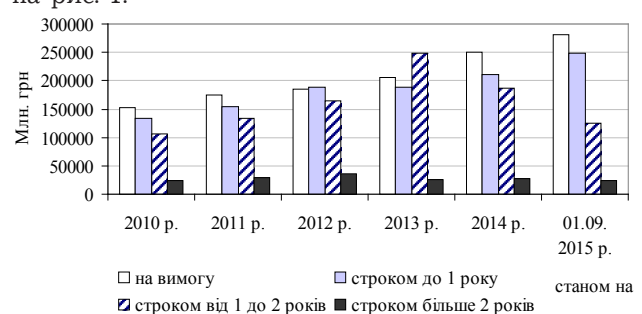

Рис. 1. Депозити резидентів за строками погашення
Джерело: розроблено авторами за даними [4]

З рис. 1 видно, що значно змінилася структура депозитів. З 2010 по 2013 р. спостерігається позитивна тенденція зміни структури зобов'язань в сторону збільшення частки депозитів строком від 1 до 2 років. Їх обсяг перевищив навіть обсяг депозитів на вимогу (на 21,3%). Темп приросту цього показника в 2013 р. склав 52,2% відносно попереднього року.

В 2014 р. ситуація суттєво змінилася: найбільшу частку депозитної бази по банківській системі України займають депозити на вимогу (37,1%) та строком до 1 року (31,2%). Депозити строком від 1 до 2-х років складають лише 27,6% (проти 37,2% в 2012 р.) та депозити строком більше 2-х років – 4,1%.

Станом на 1 вересня 2015 р. ситуація ще погіршилася. Обсяг депозитів строком більше 2-х років та від 1 до 2-х років знизився відповідно на 0,51 п. п. та 9,21 п. п. Найбільшу долю займають депозити на вимогу – 41,3%. Депозитна база на 78,0% складається з депозитів на вимогу та строком до 1 року.

Такий стан свідчить про недовіру клієнтів до комерційних банків та їх небажання вкладати грошові кошти на довгий строк через ризикованість цих операцій.

Вагомий вплив на ліквідність банку здійснює узгодженість активів і пасивів за сумами та строками. Погашення своїх зобов'язань перед клієнтом банку має на меті узгодження строків, на які інвестуються грошові кошти, з тим терміном, на який надали їх вкладники. Нехтування цього правила у банківській діяльності може призвести до неспроможності своєчасного та повного ви-

конання банком зобов'язань перед кредиторами за відсутності додаткових джерел покриття розриву ліквідності [5]. Обсяг кредитів за строками погашення за даними НБУ [4] наведено на рис. 2.

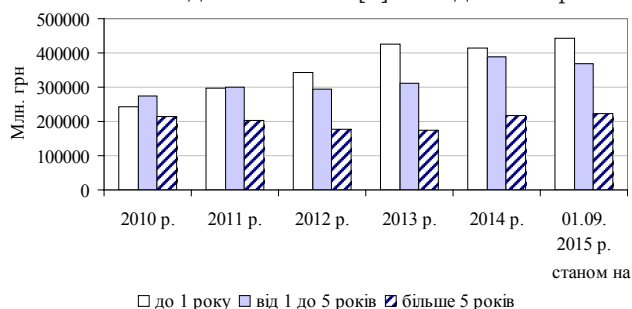

Рис. 2. Кредити резидентів за строками погашення

Джерело: розроблено авторами за даними [4]

З табл. 2 видно, що кредити, надані на строк більше 5 років складають суттєву частину всіх наданих кредитів. Станом на 1 вересня 2015 р. обсяг таких кредитів складає 223456 млн. грн. У той же час депозити строком більше 2-х років складають лише 24659 млн. грн. (11% в обсязі довгострокових кредитів).

Доля депозитів строком більше 1 року в загальному обсязі депозитів станом на 1 вересня 2015 року складає лише 22,0%. Доля кредитів, наданих на строк більше 1 року – 57,3%.

Таким чином спостерігається неузгодженість залучених коштів та наданих кредитів за обсягами та строками надання, що негативно впливає на ліквідність банківської системи. Це дуже несприятлива ситуація для економіки країни на теперішній час.

Депозити резидентів в національній та іноземній валютах за строками погашення представлено на рис. 3.

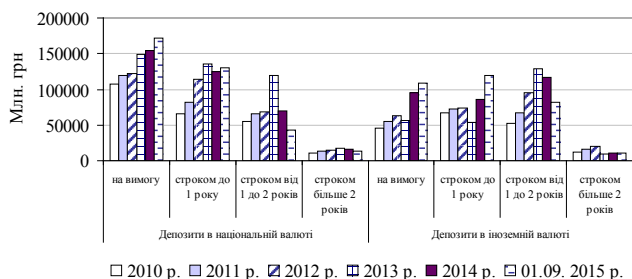

Рис. 3. Депозити резидентів в національній та іноземній валютах за строками погашення

Джерело: розроблено авторами за даними [4]

З табл. 3 видно, що як в національній, так і в іноземній валюті обсяги депозитів строком більше 1 року зменшуються, починаючи з 2014 року. Зростання спостерігається лише депозитів строком до 12 місяців, що свідчить про недовіру фізичних та юридичних осіб банкам в умовах нестабільної економічної ситуації.

Політична та економічна криза, що розпочалася наприкінці 2013 року, погіршила фінансовий стан вітчизняних банків. Як окремі банки, так і вся банківська система України сьогодні функціонують у складних умовах з високими ризиками. Внаслідок кризи на фінансовому і фондовому ринках комерційним банкам доводиться працювати в умовах різкого зниження обсягів фонду-

вання, що зумовлено значним відтоком коштів клієнтів, обмеженням доступу до міжнародних ринків капіталу, падінням курсу акцій, зниженням обсягів фінансової підтримки, яку українським дочірнім компаніям надавали іноземні материнські банки. Низький рівень ресурсної бази та перевага коротких пасивів робить банківський сектор надто вразливим до ризику втрати ліквідності, підвищення кредитного та ринкового ризиків. Внаслідок цього банки мають обмежені можливості кредитувати нефінансовий сектор економіки та населення, забезпечувати достатній рівень довіри клієнтів і вкладників. Негативний вплив на банківську діяльність мають низькі доходи населення, а незадовільний фінансовий стан позичальників вимагає створення значних резервів, що в умовах відсутності відносно стабільних джерел надходження ресурсів ускладнює формування ресурсної бази комерційних банків [6].

Нинішня висока ризикованість операцій із залучення ресурсів спонукає комерційні банки інтенсивно використовувати різні способи їхнього захисту для збереження власних фінансових позицій. Одним із таких способів є зважене управління процесом формування ресурсної бази банку. Головною метою банківського менеджменту у сфері ресурсного забезпечення банків є створення оптимальної ресурсної бази, яка за умов найменших видатків на формування фінансових ресурсів сприяє підтримці стабільного рівня дивідендів і доходів, підтримці репутації банку на рівні, достатньому для залучення ним необхідних грошових коштів на вигідних умовах [6].

Неузгодженість обсягів депозитів та кредитів банків за обсягами і термінами, перевага короткострокових депозитів внаслідок зростання недовіри населення до банків призводять до ризику втрати ліквідності. Економічні нормативи ліквідності за останні роки за даними НБУ [7, 8] наведено в табл. 1.

Таблиця 1
Значення економічних нормативів ліквідності по системі банків України

Період	Значення нормативів		
	H4 (не менше 20%)	H5 (не менше 40%)	H6 (не менше 60%)
2010 р.	58,8	77,33	91,19
2011 р.	58,48	70,53	94,73
2012 р.	69,26	79,09	90,28
2013 р.	56,99	80,86	89,11
2014 р.	57,13	79,91	86,14
01.09. 2015 р.	60,69	76,35	82,25

Джерело: розроблено авторами за даними НБУ [7, 8]

З табл. 1 видно, що незважаючи на дотримання банками всіх нормативів ліквідності, відбувається їх зниження в 2014–2015 рр. відносно попередніх років.

З початку 2015 року всі нормативи ліквідності дещо знижуються, що представлено на рис. 4.

З початку 2015 року спостерігається зниження нормативів H4, H5 та H6. Найменше значення нормативу миттєвої ліквідності H4 було зафіксовано в березні 2015 р. та дорівнювало 49,11%. Норматив поточної ліквідності H5 найменшого

значення отримав в червні цього року. Тоді його значення дорівнювало 70,13%, що нижче значення початку року на 9,78 п. п. Норматив короткострокової ліквідності не знижувався нижче 76,93% (в червні поточного року).

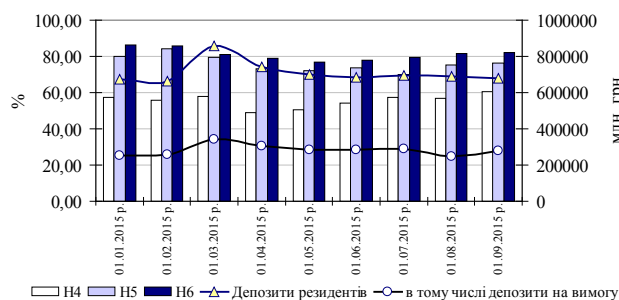

Рис. 4. Динаміка нормативів ліквідності та обсягів депозитів резидентів за 8 місяців 2015 р.

Джерело: розроблено авторами за даними НБУ [7, 8]

Станом на 1 вересня всі нормативи ліквідності збільшилися відносно попередніх п'яти місяців. Що стосується обсягів депозитів, то їх величина дещо знижується, що є негативним фактором розвитку банківської системи.

Ризик ліквідності в цілому визначає проблему недостатності наявних і залучених коштів для того, щоб забезпечити повернення депозитів, видачу кредитів і т. ін. Банк, що зіткнувся з ризиком ліквідності, може бути змушений залучати кошти за поточною ставкою ринку, яка може виявитися вищою за ставку пасиву, що працював до того в банку. Це призведе до зниження прибутку банку. Недостача ліквідності частіше зумовлюється несподіваним і значним відпливом депозитів, що змушує банк позичати кошти за вищою процентною ставкою, ніж ставки, за якими роблять подібні запозичення інші банки, що також негативно впливає на прибуток [9].

Тим самим, завдання з управління ліквідністю полягає в тому, щоб наявні кошти були в розпорядженні банку тоді і там, коли і де вони потрібні йому найбільше. Ліквідність необхідна банкам для того, щоб бути готовими до

вилучення депозитів і задовольняти попит на кредити [9].

Висновки і пропозиції. Для забезпечення стабільності депозитної бази необхідно вживати певних заходів:

- підвищення ефективності управління репутаційним ризиком, тобто ризиком погіршення ділової репутації банку;

- вдосконалення управління депозитною базою шляхом детального аналізу і прогнозування залишків коштів на рахунках «до запитання» [10];

- постійне узгодження обсягів, часових і вартісних характеристик пасивних операцій з поточними і прогнозованими активними операціями за допомогою контролю динаміки руху депозитних коштів, що найбільшою мірою сприяють забезпеченню відповідної ліквідності балансу;

- підтримання резерву вільних грошей на мінімальному рівні;

- використання джерел, які дають змогу мінімізувати витрати на залучення коштів;

- оптимізацію процентних ставок за депозитами і ощадними вкладками залежно від строків та інших характеристик [6];

- визначення найбільш вигідних клієнтів з погляду можливості ефективнішого використання їх ресурсів, тобто таких, які забезпечують більшу стабільність [11].

Зважаючи на ситуацію, що склалася сьогодні у банківській сфері, фахівці пропонують НБУ здійснити низку заходів для підтримки ресурсної бази банківської системи, зокрема такі, як: зниження резервних вимог НБУ; активне використання нових інструментів рефінансування банків; удосконалення нормативної бази формування та використання резервів на покриття кредитних ризиків; удосконалення вимог до формування капітальної бази банків, наближення її до світових стандартів у відповідності до Базельської угоди тощо [6].

Всі визначені заходи управління депозитною базою комерційних банків з метою стабілізації її обсягів та урівноваження депозитів та кредитів за термінами є важливими факторами впливу на рівень ліквідності банківських установ.

Список літератури:

1. Банки, що ліквідуються. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (станом на 1 вересня 2015 р.). [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fg.gov.ua/not-paying/liquidation>
2. Асоціація українських банків. Офіційний сайт. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://aub.org.ua/index.php?option=com_arhive_docs&catid=145&menu=104&Itemid=112
3. Довгаль Ю. С. Оцінка ефективності управління ліквідністю на рівні комерційного банку / Ю. С. Довгаль, О. М. Гребінь. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://fkd.khivs.edu.ua/pdf/2011_1/5.pdf
4. Бюлетень (електронне видання) Національного Банку України. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=57897
5. Литовченко О. Ю. Фактори впливу на ліквідність банку / О. Ю. Литовченко, О. С. Хомяченко. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/20_NPRT_2015/Economics/1_196813.doc.htm
6. Заславська Н. П. Особливості формування ресурсного потенціалу банків в умовах економічної нестабільності / Н. П. Заславська // Науковий вісник Ужгородського університету, 2014. – С. 111-113.
7. Значення економічних нормативів по системі банків України за 2015 рік. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=13697659
8. Значення економічних нормативів по системі банків України. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=84901
9. Прасолова В. Управління банківським ризиком ліквідності: актуальні аспекти / В. Прасолова. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.uccu.org.ua/bitstream/123456789/1151/1/Стаття%209.pdf>
10. Рудан В. Особливості формування депозитної бази вітчизняних банків та її вплив на ліквідність банківської системи / В. Рудан. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uran.donetsk.ua/~masters/2013/iem/sinyak/library/Rudan.pdf>

11. Гарбар Ж. В. Особливості формування депозитного портфелю банківських установ / Ж. В. Гарбар, І. В. Малахова. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/ken-garbar-zhv-malyasova-iv-osoblivosti-formuvannya-depozitnogo-portfelyu-bankivskih-ustanov/>

Беликова Т.В., Хижняк О.С., Лубянникова В.В.

Харьковский национальный университет строительства и архитектуры

ФОРМИРОВАНИЕ И УПРАВЛЕНИЕ РЕСУРСНОЙ БАЗОЙ БАНКОВ И ЕЕ ВЛИЯНИЕ НА ЛИКВИДНОСТЬ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ

Аннотация

В статье проведен анализ современного состояния депозитной базы коммерческих банков и перспектив изменения ее структуры в будущем как основного источника ликвидности, а также определены основные причины ухудшения структуры одолженных средств как фактора влияния на ликвидность коммерческих банков. Проанализированы депозиты и кредиты резидентов по срокам. Проведен анализ объемов депозитов резидентов в национальной и иностранной валютах по срокам погашения. Исследованы тенденции изменения объемов депозитной базы в условиях экономического и политического кризиса и ее влияние на ликвидность банковской системы Украины. Выделены факторы обеспечения стабильности депозитной базы как фактора влияния на уровень ликвидности банковских учреждений.

Ключевые слова: банк, депозитная база, кредиты, ликвидность, нормативы ликвидности.

Belikova T.V., Khizhniak O.S., Lubiannykova V.V.

Kharkiv National University of Construction Engineering and Architecture

RESOURCE BASE OF BANKS FORMATION AND MANAGEMENT AND ITS' IMPACT ON THE BANKING SYSTEM LIQUIDITY

Summary

There has been analyzed the modern status of deposit base of commercial banks and prospects of their structure changing in the future as the main source of liquidity in this article, as well as basic reasons of borrowed funds structure depravation as the factor of impact on commercial banks liquidity have been defined. Deposits and credits of residents by maturity have been analyzed. The amount of residents deposits in national and foreign currency by maturity has been analyzed. The tendencies of deposit base amount changing under condition of economic and political crisis and its' impact on banking system of Ukraine liquidity have been researched. The factors of providing stability of deposit base as the factor of impact on the level of banking institutions liquidity have been singled out.

Keywords: bank, deposit base, credits, liquidity, norms of liquidity.